

FEDINEC CSILLA, RÁCZ ANDRÁS, ROMSICS IGNÁC: AZ OROSZ–UKRÁN KONFLIKTUS TÖRTÉNELMI HÁTTÉRREL

Azzal a nem titkolt vágygal lapoztam fel *Az orosz–ukrán konfliktus történelmi háttérrel* című könyvét, hogy mélyebben megértsem az orosz–ukrán konfliktus gyökereit. A szomszédságunkban történt konfliktus világszerte meglepetésként érte az embereket, akik az utolsó pillanatig reménykedtek, hogy Európa a béke szigete maradhat. Az álomkép azonban 2022. február 24-én hirtelen szertefoszlott. Keresem a válaszokat, hogy a remény miért volt hiábavaló, milyen energiák feszülhettek egymásnak hosszú ideje.

Az érdeklődésemnek van személyes kapcsolódása is. Az utazásaim során sok ukrán és orosz ismerősre tettem szert. A konfliktusok kitörésekor a környezetem elvárta volna, hogy fordítsak hátat az orosz ismerőseimnek. Azonban hiszem, hogy az emberekben az embert kell látnunk, függetlenül attól, milyen nyelven beszél vagy mi a nemzetisége. Ezért a könyvben arra is kerestem a választ, hogy mi segítheti az emberek közötti megértést és együttműködést.

A kötet tartalma a *BBC History* 2023/03–05. számaiban az orosz–ukrán háborút elemző tanulmányok soraként jelent meg. Romsics Ignác történész, az MTA rendes tagja, professor emeritus. Ráczy András a Német Külpolitikai Társaság, a DGAP kutatója, valamint a Budapesti Corvinus Egyetem oktatója, jártas Oroszország jelenkori, valamint Magyarország kül- és biztonságpolitikájában. Fedinec Csilla történész, PhD, a Társadalomtudományi Kutatóközpont főmunkatársa, a 20. századi Kárpátalja történetének, Ukrajna politikatörténetének és Kelet-Közép-Európa kisebbségi kérdéseinek szakértője.

Szerkezetét tekintve a könyv három tanulmányból épül fel, ami három fejezetet jelent, több alfejezetre tagolva. Minden szerző másféle szemszögből közelítette meg az orosz–ukrán konfliktust.

A könyv első része: *Az orosz birodalmi gondolat múltja és jelene*, Romsics Ignác munkája. A történelmi tényeken alapuló, kronologikus megközelítésű narratíva az orosz–ukrán konfliktus kialakulásához vezető fontos eseményekre és ideológiákra fókuszál.

Az első alfejezet, *A cári birodalom kialakulása és az első világháborús hadicélok* az Orosz Birodalom bővülését mutatja be, amely hozzájárulhatott egy stabil nemzeti identitás kialakulásához. Ismerteti a pánszlávizmus ideológiáját, valamint keresztény, különösen az ortodox népek idegen uralom alóli felszabadításának eszméjét, amelyek később az első világháborút megelőző törekvések alapjaivá váltak.

A *szovjet birodalom tündöklése és bukása* alfejezet bepillantást nyújt az első világháborút követő, meggyengült Oroszország valóságába és túlélési stratégiájába, valamint bemutatja a Szovjetunió megalakulásától széthullásáig terjedő időszakot a hidegháború kontextusában. Mindeközben kitérve az ukrán területek sorsára, azonban – a konfliktus árnyaltabb megértése érdekében – hiányoltam az ukrán nép nemzeti törekvéseinek és a szovjet vezetés stratégiájának bemutatását, mellyel az ellentmondó lakosságot fegyelmezte.

Az alfejezet a konfliktus szempontjából felhívja a figyelmet Ukrajna sokszínűségére etnikai és vallási szempontból, valamint az orosz lakosság 16–18%-os arányára, Alekszandr Szolzsenyicin szinkronizációs javaslatára, amelyre nem került sor – ezzel is felkeltve az olvasó érdeklődését további részletek iránt.

A jecini időszakba kalauzolva a szerző bemutatja ezen időszak diplomáciai eredményeit a Nyugat és a Szovjetunió között, mintegy reményt ébresztve, amely nem tartott sokáig. A konfliktus szempontjából felhívja az olvasó figyelmét, hogy a korabeli megfigyelők számítottak Ukrajna várható kettészakadására nemzetiségi többség és politikai orientáció alapján.

A *putyini negyedszázad* című szakaszban kitér Oroszország EU-hoz való csatlakozásának terveire, az orosz–ukrán „spirituális egység” gondolatára, az orosz kisebbség megvédésére, a Krím annektálásának körülményeire, majd a Donyecki és Luhanszki Népköztársaságok elismerésén át a fegyveres konfliktus kirobbanására.

A könyv második tanulmánya Rác András munkája, *Az orosz–ukrán háború egy éve* a 2014 és 2022 közötti időszak kulcsfontosságú eseményeire fókuszál. Az első alfejezetben, melynek címe *Oroszország elismeri Donyeck és Luhanszk függetlenségét*, a szerző nyomatékosítja, hogy a konfliktus a modern európai történelem leghosszabb háborúja, hiszen 2014 eleje óta tart. Részletezi a Krím elfoglalásának körülményeit, és rámutat, hogy a konfliktus szempontjából Oroszország nehezen visszavonható helyzetet teremtett a Donyecki és Luhanszki Népköztársaságok függetlenségének elismerésével.

Az Oroszország 2022-es villámháborújának kudarca, A kijeért vívott harc, a Kiegyenlítődnek az erőviszonyok, az Orosz sikerek a Donbaszban, az Ukrán ellentámadás alfejezetek részletesen bemutatják a különleges hadművelet harc-téri eseményeit, kitérve Oroszország feltételezett taktikai terveire. Ugyanakkor a béketárgyalások és azok sikertelenségének okairól az írás nem ejt szót.

Az Orosz mozgósítás és annexió alfejezet magyarázattal szolgál arra, hogy Oroszország miért kezdeményezett népszavazást a megszállt területeken, az annektálása miként akadályozza a lehetséges béketárgyalások igazságos kimenetelét, a mozgósítás kapcsán a társadalmi reakciókat elemzi. A *Stratégiai patthelyzet és újabb orosz offenzíva* fejezet azokat a szempontokat sorolja fel, melyek a szerző szerint magyarázatul szolgálnak, hogy miért nem sikerült elérni az orosz célokat.

A *Háború mérlegen* részben az író kihangsúlyozza, hogy egy folyamatban lévő konfliktus mérlegét nehéz pontosan megvonni, de próbát tesz a konfliktus rövid, közép- és hosszú távú hatásainak bemutatására. *A jövő: tartós elhidegülés a Nyugat és Oroszország között* rész kitekintés más országok reakcióira, és véleménykifejtés a szerző részéről, hogy hogyan és mikor tudná elképzelni a harcok lezárását.

RÁCZ András elemzése szűk időszakot ölel fel az orosz–ukrán konfliktusból, logikusan felépítve az ok-okozati összefüggéseket, lehetőséget teremtve az olvasó számára a későbbi összehasonlításra a történések fényében a konfliktus végkimenetelét tekintve.

A harmadik fejezet, *Putyin és Zelenszkij*, Fedinec Csilla olvasmányos és érdekesítő szakmai írása. A szöveg a hétköznapi ember szemszögéből ábrázolja a két elnököt, összehangolva politikai szerepkörük bemutatásával, kitérve arra, hogy személyiségük milyen módon befolyásolja a konfliktus alakulását, mélyebb perspektívát kínálva az olvasónak.

A *posztszovjet elnöki modell* részben Fedinec Csilla kitekint a posztszovjet térségre az orosz–ukrán konfliktus kapcsán. Kifinomult narratívája érdekes részleteket fed fel a politikai dinamika iránt érdeklődők számára. A *Putyin felemelkedése* részben a szerző górcső alá veszi azokat az okokat, melyek Putyin népszerűségéhez vezettek. Az olvasó megértheti, hogy az orosz elnök hogyan kezelte az oligarchahelyzetet, hogy saját politikai hatalmát megerősítse.

A *nyugati orientációtól a „szuverén sziget” koncepciójáig* rész további mélységet ad a narratívának, amellyel már az első fejezetben találkoztunk Romsics Ignác tanulmányában. Oroszország európai kultúrához való tartozásától Fedinec Csilla elkalauzol az „eurázsiai” eszméig, megismertetve a geopolitikai ártrendeződések, és a Putyin-korszak bonyolultságát a posztszovjet térségben.

A *Zelenszkij színre lép* rész bemutatja Zelenszkij elnökké választását, bepillantást engedve az ukrán társadalom kreativitásába, enyhítve a téma komolyságát. A „színész” első három éve rész folytatja Zelenszkij pályájának bemutatását, kitérve első beszédének jelentőségére, népszerűségének csökkenésére, majd az orosz támadást követő újbóli felemelkedésére. Ebben a fejezetben bemutatásra kerül a konfliktus lehetséges megelőzése egy elmaradt választás formájában a donyecki és luhanszki régiókban. Ez a pont mindenképpen megérdemelné, hogy több tény kerüljön feltárára.

A *Ruha (is) teszi az embert* című rész a két elnök sajátos öltözködési stílusát mutatja be, ami egy nagyon kreatív megközelítés, hiszen e dimenzió kiemelése tovább mélyíti az öltözködés mögött rejlő jelentéseket, segít rávilágítani, hogy a médiában való megjelenés mikéntje miként befolyásolhatja a hazai és nemzetközi közvéleményt.

A fejezet utolsó részében, *A jövőről*, reflektál a speciális ukrán nemzeti identitásra, amely nem esik egybe az ukrán nyelv használatával, hanem a fejekben

és a szívekben dől el. A témához kapcsolódóan egy esetet mutat be, ahol a harkivi polgármestert az orosz nyelv használataért megbírságolták, ami ellentmond a korábban leírtaknak, rámutatva, hogy a gyakorlatban a kisebbségi nyelv tisztelete nem biztosított. Ez az eset azonban arra is rámutathat, hogy a bírságok kiosztásának háttérében az extrém stresszhelyzet és traumák állnak, amelyek mögött Oroszország és közvetve az orosz nyelv húzódik meg – a következetesség hiányát okozva a döntések során.

A könyv összetett hálót tár elénk, amelyet gazdasági, hatalmi, geopolitikai és nosztalgikus szálak mentén csomóztak. A múlt kontextusát mutatja be a jelen bizonytalanságával szemben, lehetővé téve, hogy értelmet találjunk az elfogadhatatlanban.

A három szerző különböző szemszögű megközelítése további mélységet ad az értelmezéshez. Rávilágít a különböző narratívák sokféleségére és arra, hogy az egyének perspektívája további dimenziókat adhat a témához. A könyv időnként árnyaltabbá válik a szerzők saját véleményének tükrében, ami egy konfliktushelyzetben kockázatos lehet. Előnyösebb lenne, ha a konfliktusban szereplő felek motivációit minden esetben objektíven mutatnák be, megőrizve ezzel az olvasók számára a lehető legszabadabb értelmezési teret, ezzel hozzájárulva az interkulturális megértés növeléséhez. Összességében a könyv átfogó történelmi ismerete mérföldkőként szolgál a tisztánlátás felé vezető úton, felhívva az olvasó figyelmét a történelmi narratívák bonyolultságára.

(Fedinec Csilla – Rác András – Romsics Ignác: *Az orosz–ukrán konfliktus történelmi háttérrel*. Budapest: Kocsis Kiadó, 2023)

Délczegh Ivetta

Eötvös Loránd Tudományegyetem Társadalomtudományi Kar
Szociológia Doktori Iskola